

2 Side B

FUNERAL

Investigator: Litiana. K

Informant: Ro Salaseini Meru.....Burebasaga, Nacokani, Rewa.

(Female - 77yrs)

ULUTAGA: NA VEIQARAVI EDAU CAKA KE LEQA EDUA NA TURAGA.

- Me dua veiratou na qarava na mate se na Vunisau. Ni ratou na qarava na mte ko iratou na Vunisau, ni sa tekivu sara ga mai vale ko iratou na Vunisau ni tabu ni dua me vosa yani. Ko keda na tiko e loma ni vale eda sa na kila ga ni da sa na tiko ga vakaloloku, ia ko ratou na nodratou tavi meratou na yadra ka na qiri tiko na lali ni sa vakacegu edua na marama se dua na turaga. E rawa ni dua na koro merau na veivukevuketaka na qiri ni lali. Ni sa ciba edua na kena turaga ena dau lai qaravi ka dau yadravi na vanua e davo koto kina bogi, siga ka ratou qaravi ena ka taucoko.
- Ni tukuna tiko na qiri ni lali vata kei iratou na yadra ko iratou beka na cava koya ?
- Ko iratou koya na yacadratou tiko na Vunisau ko iratou ka lewa tiko na qiri ni lali, ni ratou dau qarava na ka koya. Ni tamata taucoko e vakarorogo veiratou kevaka eratou kaya mai ni tiko lo, ni kua ni vakatavako na ka taucoko e caka eratou sa lewa sara tiko ga. Edau levu na kena yacana , ni sa tale beka na vanua, ia ena vanua oqo e yacana tiko na Vunisau.
- Ni rawa ni vakamacalataka mada na kena lai bulu na turaga, vata kei na kena soqo tale e tarava ?

Cont'd Page 2.

- Kevaka sa mate edua na turaga, mevaka sa tukuni ni sa mate ga sa na tu ga mai Suva sa na mai vakarautaki sara na kenai tikotiko edua na kena vakatunuloa. Ni sa yaco mai ki vale sa na yadravi sara na vanua e davu koto kina, qiri na lali ena vanua e davu koto kina. Ni oti koya sa qai tukuni veiratou na Vunisau vei au ni koi au nai liuliu ni mataqali ni dau mai tukuni eke ni sa ia na veibulu ni mataka. Sa ia sara na veibulu ni mataka, baleta ni koi au nai kena liutaki tiko, ena mai tukuna ko koya nai liuliu ni Vunisau vei au. Sa na lai bulu na mate ki ka, sa qai sara ga na lai keli bulubulu meratou lako vata kei koya nai liuliu ni Vunisau. Era lewe vitu me rawa ni rawarawa na kena keli na qara. Ni ra sa lai tu sa caka oti na yaqona me baleti iratou sa na kauta tiko okoya edua na _Sau se dua na sivi me eke me keli kina na qara sega tale ni dua na ka me rerevaki se me cava tale. Sa qai kelikeli ia kevaka sa bera tiko yani nayago ni mate ka dua na ka e vakabera tiko na yago ni mate koya, eratou natiko ga mai kea ena bulubulu me yacova sara ni sa kau yani na yagoni mate. Sa kau yani ka sa lai bulu nayago ni mate vakaturaga. Ko ira era sega ni vakatarai mera tara edua na ka. Ni tabu mera tara na kedra kakana ka tabu talega me ra vakatavako, e liu edau tiko edua na vanua mera dau lai sasavui kina se mera lai sili kina ka dau vakatabui. Ia ena gauna oqo era sa dau lako ga yani mera lai sasavui tu mai wai. Oti koya era sa suka mai sega ni dua na kana, sa na qaravi sara ko ira ka caka mai nakedra. Ia ko iratou nai taukei ni cakacaka oqo era kila tik ko iratou ni ra suka ga mai ko

Cont'd Page 3.

- ira ogo sa caka sara vakatotolo na vakasavasavataki me nodratou kani sili, baleta me ra ni ratou tara na kedratou. Sa na cabo sara edua na kakana na magiti ka dau vavi mevaka na vuaka, ogo na nodratou i sili na sau. Ni sili oti ga vaqo era sa lai kana sara sa oti sara ga sa qai caka emuri na nodratou i yau, na ibe enakena levu. Ni oti na mate ena bogi rua tiko na nodrayadra mera yadrava tiko kina na veika taucoko.
- Ko ni tukuna tiko na Vakasili ?
- Ci na kani sili e dodonu beka me tukuni na nodratou i savasava ni ratou sa lai tara oti na Mara, ni mara koya na vanua e caka kina na veibulu, mei sava ni ligadratou ena nodratou lai tara na yagoni mate.
- Na cava beka ni vakayagataka na wai se na kakana, edua beka na?
- Na kakana edau lai sava kina na ligadra me kenai cavucavu ga, ia ko ira era qai lai sili ki wai, ni ra lako mai koya sa tu sara na kakana era donumaka na kakana dina ga me tavioka me mai sava kina na ligadratou na tara mai na yavu tabu na Mara.
- Ni ra savasava oti koya ena Mara era sa qai lako ki wai, mera lai sili ni ra sili oti koya saqai tabu tu na wai ?
- Eke sega ni vaka koya ni sega ni tabu na wai, au dau rogoca ni so na veivanua ni dau tabu na wai. Era dau lako ga yani ka ra lai sili ka oti ka sa vakarautaki tu na ka me nodratou sa qai cavu vata ga na kedratou kakana vata kei na nodratou i yau. Nai yau ni keli qara na kamunaga, na ibe, na kumi, ni tolu ga nai yau. Nai matai ni yau e lako vua na qara, ka kenai karua ga ka nodratou na nodra na wekana ka kenai katolu e nodra na

Cont'd Page 4.

- Vunisau ko iratou na tara na vale ni mate koya na nona qara.
Ena vica beka nai yau ena qai tiko, ko ira na tiko e vale eso edau malua qai tuva na Ulu, ia eso sa dau oti ga na so mate sa tuva sara na ulu nei koya ka mate. Nai yau medau tuva veira na wekani mate.
- Ko cei ena vakaitavi veira ni sa dau tuva na ulu ?
- Ko ira nai taukei ni mate era tuvana veira na vanua e vasu kina na so mate ka yacana tiko na Ulu.
- Ena vaka cava beka enaduidui se na tautauvata beka na veika edau vakayacori veira na turaga se tu vakavanua ?
- Ena duatani na turaga ka duatani na tamata wale, ni sa mate ga oqo sa keli nakena qara, ia ena tautauvata toka ga nanodratou na keli qara na ka gae sa rawa. Ia na turaga e segai nai yau na kakana meratou lai kania, kevaka sa tukuni ena siga koya ni sa caka na Burua ena cavu talega na kedra mai rara. Ena caka talega mai rara nakedratou na keli qara.
- Na cava na Burua ni tukuna tiko ?
- Au kila ni Burua beka na ka me baletia ira na lako mai ena so mate mera mai kania ena so mate. Ni ra sa lako mai ena so mate kevaka sa na caka edua na kenai Burua sa lai na tukuni ni kua ni veilakoyaki sa na caka sara ga edaidai na kenai Burua. Oqo me baletia ira na lako mai na wekana na mai so mate.
- Na Burua beka na kenai wiliwili beka vaka caca ni kakana se kakana cava beka na vuaka se ?
- E rawa ni tini na vuaka, vica na bulumakau ena kenalevu ga ni ka eda rawata.

- Kevaka edua na turaga sa na mate eke keitou sa na kila toka ni sa levu na Bokaboka ni sa levu na tua tamata, ia koya ga e taukei ni mata ya na nonai tavi na Burua e vakauasivi sara na lewe ni mataqali. Koi au kevaka sa mate edua na turaga eke au na rawa ni vakamatea rua se tolu se va se lima na manumanu me'u na cakava. Na levu ga ni tamata na levu ni yau me veirauti na veika taucoko, mei sau ga ni koya ka lako mai koya mera mai kona. Mei vakavinavinaka veira nakauta mai na nodrai yau , ni mai dugu tale se kua ia na Burua ga ena sega ni rawa ni dua e yali kina. Kevaka kemudrau na marama veitinani oqo drau sa na lako mai ena mai so mate veitalia edua tale nai yau ke sa mani lailai na kakana kei nai yau me taucoko na tamata taucoko, ni sa dua ga e lako mai ko cei koya, sa na tukuni sara ocei koya, sa natukuni sara yani ya ko ka mai ka sa na volai sara toka na yacana.
- Ni sa na wase na magiti era na wase kece se ?
- Era na wase kece na tamata veitalia ga ni lailai na tabua se na ibe, eratou na qai wase nai taukei ni mate koya koya e wekana , koya e kau vua na qara, koya e kau vua na i Talata koya ka mai veibulu ka nodra na keli qara, kei nanodra na mocemoce na marama se turaga. Ni sa na oti e bogi va ni na vakatau ga veiratou na nodratou kaukauwa, se bogi tini ko ira koya era na vaka tabua se dua ga na ibe ena vakatau ga ena levu ni ka e tu. Era na Bikavika tiko me yacova na bogi va se bogi tini ena vakatau ga veira.
- Au dau rogoca tale ga edua na me baleta na bogi drau ?

Cont'd Page 6.

- Ni bogi drau sa dau nona ga nai taukei qai vakatau ga vei koya, ena caka ga kina na kakana, keda ga eda na rawa ni lako mai. Ia ena sega tale ni dua na ka mena caka kina, ena caka walega kina na kakana sara ga. Koya ira na taukei ni mate era na cakava na kakana veira na lako mai ena so mate ni sa bogi drau. Ni ko ira na wekana dina era na lako mai, ni lako mai sa bogi drau toka.

- Na cava beka na bogi drau ?

- Na bogi drau ni sa oti e vula tolu ni sa bogi dua na drau, ia koya se dau tu sara veira na noda qase. Veira na bui ni gone e liu kevaka ko dau raici ira na wa suisui na wa ni sa mate vaqo edua nawatidra sa qai dau toka e domodra, me dua na tini dua na buki, kevaka eda raica vaqo e liu ni dua na ka e tu vua na domona na bui ni gone oqo, ni vakaraitaka tiko koya na mate nei watina se wekana, se makubuna, era dau bukia toka ka toka e domodra ni ra sili ga ka ra uruca toka ka ra kila toka ni yasa bogi tini, bogi tini, bogi tini sa tolu sagavulu koya ka sa tolu na vula. Ia ni sa bogi drau sa dua sara ga na drau nai buki e tu.

- Vaka cava beka na Vakatarai sulu ?

- Oqo e vakatau sara ga veiratou nai taukei ni mate se vua na watini mate, na tabu i sulu. Ni sa mate edua ka tukuni sara mai datou bau mai vakalolokutaka na mate nei ka oqo. Ni ratou na tabu i sulu toka me rauta e dua na drau na bogi sa qai luva na nodratou i sulu. Oqo meda vakananumi ira na wekada, ni sa oti koya sa na qai lei luva veiratou na wekana se vua na taukei

Cont'd Page 7.

- segai lai luva veiratou na vanua e vasu kina okoya ka mate, me lai luva veiratou na nona lewe ni mataqali ni okoya na lewe ni mataqali ko ka.
- Lai luva koya na cava e luva ?
- Na vinivo loaloa vata kei na kenai yau, kevaka edatou cakava oqo me sa lai luva nai sulu na vinivo loaloa, na kumi, na ibe ena lai luva ki kea. Ko iratou talega mai kea na kena magiti ka ratou cakava talega na kena Vakamamaca.
- Ko cei ena lai luva vua na i sulu ?
- Ko iratou na wekani yalewa se ko iratou na ulu ni ratou na cakava mai nai sulu vulavula kedatou cakava yani na i sulu loaloa, ia eso tale mevaka mai Kadavu ni ra dau lako yani sa lai tevu na Vakamamaca sa qai Keiti okoya na marama , meda liu yani meda lai tevuka sara na mevaka beka ko Ratu Inoke ni sa mate okoya sa qai lai tabu i sulu ko tinana, eratou qai lai luvata ki Kadavu. Keitou gole ka lai tevu na ibe, sa qai lako yani ko Bulou Suguta ka lai koti koya oti ni sa koti oti sa qai luvaluva eratou sa qai lako mai Kadavu ka ratou mai kauta.
- Na magiti edau vakarautaki ya na toa se ?
- Na vuaka nalevu ni kakana ga eda rawata na kani luva i sulu, ni sa kilai tiko ni kau yani nai yau. Na ibe, e yara nai sulu, na kena levu ga ni ka eda rawata, oqori me baleta na luva i sulu.

S A O T I